

ANNE VE ÖĞRETMEN İLE OLAN İLİŞKİLERİN OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ AKRAN İLİŞKİLERİNİ YORDAYICI ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Hülya GÜLAY OGELMAN¹

Özlem KÖRÜKÇÜ²

Ceyhun ERSAN³

ÖZET

Araştırmanın amacı, 5-6 yaş çocuklarının anneleri ve öğretmenleri ile olan ilişkilerinin, akran ilişkileri üzerindeki yordayıcı etkisini ortaya koymaktır. Araştırmanın örneklem grubu, 5-6 yaş grubundan 306 çocuk, 306 anne ile 30 okul öncesi öğretmeninden oluşmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Anne Formu ve Öğrenci-Öğretmen İlişki Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, göre, anne-çocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, korkulu kaygılı olma ve aşırı hareketlilik değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı; akranlara karşı asosyal davranış, akranlar tarafından dışlanma ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ise yordamadığı belirlenmiştir. Anne-çocuk olumlu ilişki düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, korkulu kaygılı olma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı; akranlara karşı asosyal davranış, akranlar tarafından dışlanma değişkenlerini yordamadığı ortaya konulmuştur. Öğretmen-çocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, akranlara karşı asosyal davranış, korkulu kaygılı olma, akranlar tarafından dışlanma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı belirlenmiştir. Öğretmen-çocuk yakınlık düzeyinin, saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, asosyal

¹ Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim ABD. hgulay@pau.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Denizli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu okorukcu@pau.edu.tr

³ Öğr. Gör. Pamukkale Üniversitesi Kale Meslek Yüksekokulu ceyhune@pau.edu.tr

davranış, korkulu kaygılı olma, dışlanma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmüştür. Öğretmen-çocuk bağlanma düzeyinin, çocukların asosyal davranış, korkulu kaygılı olma, dışlanma ve aşırı hareketlilik değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı; saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ise yordamadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne-çocuk ilişkisi, öğretmen-çocuk ilişkisi, akran ilişkisi, okul öncesi dönem.

EXAMINING THE PREDICTOR EFFECT OF PRESCHOOL CHILDREN'S RELATIONSHIPS WITH THEIR MOTHERS AND TEACHERS ON THEIR PEER RELATIONSHIPS

ABSTRACT

The purpose of this study was to reveal the predictor effect of the relationships of 5-6 year old children with their mothers and teachers on their peer relationships. The sample group of the study consisted of 306 children aged 5-6, as well as 306 mothers and 30 preschool teachers. Personal Information Form, Ladd and Profilet Child Behaviour Scale, Peer Victimization Scale, Child-Parent Relationship Scale- Mother Form and Student-Teacher Relationship Scale were used as data collection tools in the study. According to the results, it was determined that the mother-child conflict level significantly and separately predicted children's variables of aggressiveness towards their peers, prosocial behaviour, anxious-fearful, and hyperactivity; however, it did not significantly predict children's variables of asocial behaviour, exclusion by peers, and peer victimization. It was revealed that the mother - child positive relationship level significantly and separately predicted children's variables of aggressiveness towards their peers, prosocial behaviour, anxious-fearful, hyperactivity, and peer victimization; on the other hand, it did not significantly predict the variables of asocial behaviour and exclusion by peers. It was also determined that the teacher-child conflict level significantly and separately predicted children's variables of aggressiveness towards their peers, prosocial behaviour, asocial behaviour, anxious-fearful, exclusion by peers, hyperactivity, and peer victimization. It was observed that the teacher-child affinity level significantly and separately predicted the variables of

aggressiveness, prosocial behaviour, asocial behaviour, anxious-fearful, exclusion, hyperactivity, and peer victimization. The teacher-child attachment level significantly and separately predicted children's variables of asocial behaviour, anxious-fearful, exclusion, and hyperactivity; on the other hand, it did not significantly predict the variables of aggressiveness, prosocial behaviour, and peer victimization.

Keywords: Mother-child relationship, teacher-child relationship, peer relationship, preschool period.

GİRİŞ

Çocuklar olası en uygun büyüme ve gelişme için güvenli ve sevgi dolu bir çevreye ihtiyaç duymaktadırlar. Onların fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak çok önemli olmakla birlikte duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının da karşılanması gerekmektedir. Çocuklar uygun olarak gelişmek, uyumlu ve sosyal bir birey olabilmek için sevgiye, bakıma, ilgiye ve rehberliğe ihtiyaç duymaktadırlar (WHO, 1997:5http://www.who.int/mental_health/media/en/29.pdf). Anne-babalar çocukları için en ideal özelliklere sahip bireyler olarak görülmektedirler. Hatta onların böyle olmadığı düşüncesini fark etmek küçük çocuklar için hayal kırıklığı sebebi olabilmektedir. Doğumu itibariyle yaşamını sürdürebilmek için anne babasına ihtiyaç duyan bebek, özellikle çocukluk ve hatta gençlik dönemine kadar anne babanın güven, sevgi, anlayış ve destek dolu yakınlığına muhtaç durumdadır (Oktay, 2007:157). Anne babanın çocuğuyla kurduğu ilişki; anne babanın kendi aralarındaki ilişkiden, kişiliklerinden, eğitim düzeylerinden, sosyal ilişkilerinden, ekonomik durumlarından, çocuklarına ayırdıkları kaliteli zamandan ve benzeri bir çok durumdan etkilenebilmektedir (Ermiş, 2008: 13). Olumlu anne-baba çocuk ilişkisi, çocukların etkili şekilde öğrenmeleri için önemli bir temel oluşturmaktadır. Anne babalar duyarlı, sorumlu ve ilgi dolu bakım sayesinde; küçük çocukların ihtiyaç duyacakları bir çok becerinin gelişmesini sağlayabilmektedir. Erken ve olumlu anne-baba-çocuk ilişkisi, çocukların ruh sağlıklarına, sorunlarla başa çıkma, problem çözme, akademik ve sosyal becerileri üzerinde çok güçlü derecede etki etmektedir (Dawson ve Ashman, 2000; Iruka, Burchinal, ve Cai, 2010; Lerner, Rothbaum, Boulos ve Castellino, 2002; Pianta, 1997; West, Mathews ve Kerns, 2013). Çocuklar için anneleriyle sevgi dolu ve uygun bir iletişime sahip olmak çok önemlidir. Sevgi ve şefkati annelerinden aldıkları için çocuklar, kendilerine

bakım verene güvenmeyi de yine annelerinden öğrenirler. Çocuklar, annenin rehberliği ve yönergelerinden yaşama ilişkin bilgi edinmekle beraber, anneyi gözleme ve taklit etme yönüyle de öğrenmektedirler. Çalışmalar annelerinden ayrı kalmış ve anneleri tarafından terkedilmiş bebeklerin mutsuz olduğu ve depresyona girdiğini bazen de panik ataklar geçirdiklerini; anneleriyle uzun bir ayrılık ya da yalıtılmışlık yaşadktan sonra çocukların umursamazlık, huzursuzluk, aşırı hareketlilik, odaklanma yetersizliği ve duygusal yoksunluk yaşadıklarını göstermektedir (WHO, 1997: 5).

Okul öncesi çocukların anne-baba ilişkisine benzer bir biçimde ilişki ve bağ kurdukları kişilerden biri de öğretmenleridir (Koles, O'Connor ve McCartney, 2009; Zhang, 2011; Zhang ve Nurmi, 2012). Öğretmen ve çocuğun sınıf ortamında kurdukları kişilerarası ilişki, çocuğun öğrenme sürecine en önemli katkıyı sağlayan unsurlardan biridir (Brekemans, Wubbels ve Brok, 2002). Anne babanın çocukları yanlış davranışlar gösterdiklerinde onları yönlendirmeleri veya çocukları üzgün olduklarında onları sakinleştirmek şeklinde gösterdikleri ilgiyi öğretmenleri de benzer şekilde göstermektedirler. Olumlu anne baba ilişkisinin kurulamadığı durumlarda çocuklarda meydana gelen sosyal ve duygusal uyumsuzluk durumu, öğretmenleriyle olumlu ilişki kuramayan çocuklarda da görülebilmektedir (Zhang, 2011; Zhang ve Nurmi, 2012). Öğretmenle kurulan olumlu ilişki ise çocuğu anne-babasıyla kurduğu yetersiz ve olumsuz ilişkinin stresinden koruyabilmektedir (O'Connor ve McCartney, 2007). Öğretmenlerin çocuklarla kurduğu yüksek düzeydeki sıcak ilişkiler, destek davranışları ve düşük çatışma durumları genellikle yüksek akademik başarıyla ilişkili bulunurken (Hamre ve Pianta, 2001; Ly, Zhou, Chu ve Chen, 2012; Skinner, Zimmer-Gembeck ve Connell, 1998), öğretmen ve çocuk arasında kurulan olumsuz ilişkiler, çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz etkiler gösterebilmektedir (Doumen, Verschueren, Buyse, Germeijs, Luyckx ve Soenens, 2008). Okul öncesi öğretmenlerin çocuklara karşı sevgi dolu yaklaşım sergilemeleri, öğretmenlerin bu çocuklarla iletişimlerinde dinleme, konuşma ve empati becerilerinin anlamlı bir açıklayıcısı olduğunu da göstermektedir (Durmuşoğlu-Saltalı ve Erbay, 2013). Hem anne-baba-çocuk hem de öğretmen-çocuk arasındaki ilişkiler, erken dönemde okul problemlerinin azaltılması adına önemli belirleyiciler olabilmektedir (Pianta, Nimezt ve Bennett, 1997).

Anne, baba, öğretmen dışında çocukların sosyal ilişkilerinde önemli olan diğer bir unsur ise akranlardır. Sosyal ortamda bulunan her çocuk

zamanının büyük bir kısmını diğer çocuklarla etkileşim halinde harcar (Moore, 1981). Modern dünyada ulaşılan bilgiler, çocukların diğerlerinin gelişimine katkı sağlamasını beklemektedir. Bu yönde yapılan çalışmaların öngörüsü, insan gelişiminde akran ilişkilerinin bir lüks değil tamamen ihtiyaç olduğu yönündedir (Hartup, 2009: 3). Akran ilişkileri aynı yaş, gelişim ya da olgunluk düzeyine ulaşmış, benzer yaşam öyküsü, değer, yaşam tarzı ve sosyal bağlamı paylaşan bireyler arasında var olan etkileşim ve devamlılık gösteren eylemler bütünü olarak tanımlanabilir (Gülay, 2010: 1). Çocukların öğretmenleriyle olan olumlu ilişkilerinin akran ilişkileri üzerinde de olumlu etkilere sahip olduğu (Howes vd., 2011), çocukların akranları ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin ise çocukların okul başarıları da dahil olmak üzere uyum ve gelişimleri ile yakından ilişkili olduğu (Gifford-Smith ve Brownell, 2003) belirtilmektedir. Bunun yanında okul öncesi dönemde akran saldırganlığına maruz kalma, sosyal ortamda çekingenlik ve arkadaş yoksunluğu gibi durumların çocuklarda, uzun süreli uyum problemlerine, kural tanımazlığa, bağımlılığa, akademik yönde zorlanmaya, kaygı ve depresyona karşı savunmasızlığına yol açmaktadır (Schneider, 2000). Sınırlı ve baskıcı davranışlar sergileyen okul öncesi çocuklarının aynı zamanda bağımlı olarak addedilmesi bu çocukların daha az olgunlaşma düzeyi ve akranlarınca reddedilmesi gerçeğiyle açıklanabilir. Bu reddedilen çocuklar öğretmenlerine yönelmekte ve öğretmenleri onlarla hatırı sayılır derecede zaman harcamayı göze almaktadır. Ancak bu durum reddeden ve reddedilen akranlar arasında çatışmayı ortaya çıkarmaktadır (Solheim, Berg-Nielsen ve Wichstrøm, 2012).

Okul öncesi dönem çocuklarının anneleri ve öğretmenleri ile olan ilişkilerinin, akranları ile olan ilişkileri üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar yurt dışında yaygınken (O'Connor, Collins ve Supplee, 2012; Schuengel, 2012; Verschueren, Doumen ve Buyse, 2012; Zhang, 2011), Türkiye'de bu konuda bir araştırmaya rastlanmamıştır. Buradan yola çıkarak, araştırmanın amacı, 5-6 yaş çocuklarının anneleri ve öğretmenleri ile olan ilişkilerinin, akran ilişkileri üzerindeki yordayıcı etkisini ortaya koymaktır.

Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

- 5-6 yaş grubu çocukların anneleriyle olan çatışma düzeyleri akran ilişkilerini (saldırganlık, olumlu sosyal davranış, sosyal olmayan davranış, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik, akran şiddetine maruz kalma) anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

• 5-6 yaş grubu çocukların anneleriyle olan olumlu ilişki düzeyleri akran ilişkilerini (saldırganlık, olumlu sosyal davranış, sosyal olmayan davranış, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik, akran şiddetine maruz kalma) anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

• 5-6 yaş grubu çocukların öğretmenleriyle olan çatışma düzeyleri akran ilişkilerini (saldırganlık, olumlu sosyal davranış, sosyal olmayan davranış, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik, akran şiddetine maruz kalma) anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

• 5-6 yaş grubu çocukların öğretmenlerine olan bağlılık düzeyleri akran ilişkilerini (saldırganlık, olumlu sosyal davranış, sosyal olmayan davranış, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik, akran şiddetine maruz kalma) anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

• 5-6 yaş grubu çocukların öğretmenlerine olan yakınlık düzeyleri akran ilişkilerini (saldırganlık, olumlu sosyal davranış, sosyal olmayan davranış, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik, akran şiddetine maruz kalma) anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama yöntemi, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. (Karasar, 2009: 81- 82).

Evren

Araştırmanın evreni, 2013-2014 eğitim öğretim yılında Denizli il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bağımsız anaokulları, anasınıfları, özel ilkokullara ait anasınıfları ve özel anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklar, anneleri ve öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Örnekleme

Araştırmanın örneklem grubu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Denizli il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 4 bağımsız anaokulundan 16, 12 anasınıfı ve 2 özel anaokulundan 2 sınıf olmak üzere 5-6 yaş grubu 306 çocuk ve anneleri (306 anne) ile 30 okul öncesi öğretmeninden oluşmuştur. Örneklem grubu belirlenirken basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit rastgele örnekleme yönteminde;

evreni oluşturan her birimin örneklem içinde yer alma olasılığı eşittir. Başka bir deyişle her birim eşit seçilme şansına sahiptir ve bir birimin seçimi diğerinin seçilmesini etkilememektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2005). Denizli il merkezinde, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı hem resmi hem özel ilkokulların anasınıflarının ve hem resmi hem de özel anaokullarının listesi yapılarak, kura çekilmiştir. Kurada, 11 okul ve bu okullara bağlı olan 30 anasınıfı seçilmiştir. Çalışma, 11 okula ait 30 anasınıfındaki çocuklar, anneleri ve öğretmenleri ile yürütülmüştür. Çocuklardan 155'i (%50.7) kız, 151'i (%49.3) erkektir. Çocuklardan 142'si (%46.4) beş yaşında, 164' ü (%53.6) altı yaşındadır. Çocukların tamamı normal gelişim göstermekte ve anne babasıyla birlikte yaşamaktadır.

Çalışmadaki annelerin (n=306); 109'u (%35.6) 20-30 yaş, 172'si (%56.2) 31-40, 25'i (%8.2) 41 ve üstü yaştadır. Eğitim düzeyi olarak annelerin 6'sı (%2.0) okur-yazar iken, 105'i (%34.3) ilkokul, 45'i (%14.7) ortaokul, 89'u (%29.1) lise ve 61'i (%19.9) üniversite mezunudur. Annelerin 189'u (%61.8) ev hanımı, 37'si (%12.1) memur, 56'sı (%18.3) işçi ve 24'ü (%7.8) serbest meslek sahibidir.

Çalışmadaki öğretmenlerden (n=30); 4'ü (%13.3) 20-25 yaş, 12'si (%40.0) 26-30 yaş, 10'u (%33.3) 31-35 yaş, 3'ü (%10.0) 36-40 yaş ve 1'i (%3.3) 41 ve üstü yaştadır. Mesleki kıdem bakımından 12'si (%40.0) 1-5 yıl, 10'u (%33.3) 6-10 yıl, 5'i (%16.6) 11-15 yıl ve 3'ü (%10.0) 16-20 yıllık mesleki deneyime sahiptir. Okul türüne göre öğretmenlerin 16'sı (%53.3) bağımsız anaokulunda, 12'si (%40.0) anasınıfında ve 2'si (%6.7) özel anaokulunda çalışmaktadır. Örnekleme alınan öğretmenlerin tamamı kadındır ve en az lisans düzeyinde eğitim derecesine sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Çocuk, Anne ve Öğretmenler için Kişisel Bilgiler Formu

Çocuk kişisel bilgi formu; örnekleme alınan çocukların yaş, cinsiyet, anne baba eğitim durumu, kardeş sayısı ve cinsiyeti ile ilgili soruların yer aldığı ve öğretmenler tarafından doldurulan bir formdur. Anne kişisel bilgi formu, annelerin yaş, eğitim düzeyi ve mesleki bilgileri ile ilgili soruların yer aldığı bir formdur. Öğretmen kişisel bilgi formu ise öğretmenin yaşı, cinsiyeti, mesleki kıdemi, öğrenim düzeyi ve çalıştığı okul türü ile ilgili soruların yer aldığı bir formdur.

Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği, öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, okul öncesi dönem çocuklarının okulda akranlarıyla olan ilişkilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. Ölçeğin başında, ölçeğin doldurulmasıyla ilgili yönerge bulunmaktadır. Tüm maddeler “Uygun Değil”, “Bazen Uygun”, “Tamamen Uygun” ifadeleriyle öğretmenler tarafından değerlendirilmektedir. Ölçek Gülay tarafından 2008’de Türkçeye uyarlanmıştır. Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği altı alt ölçekten oluşmaktadır. Akranlarına karşı saldırganlık alt ölçeği 7 maddedir. Bu ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .89’dur. Akranlarına karşı yardımı amaçlayan sosyal davranışlar göstermek alt ölçeği 10 maddedir. İç tutarlılık katsayısı .92’dir. Akranlarına karşı asosyal davranışlar göstermek alt ölçeği 7 maddedir. İç tutarlılık katsayısı .87’dir. Akranlarına karşı korkulu-kaygılı olma alt ölçeği 9 maddedir. İç tutarlılık katsayısı .77’dir. Akranları tarafından dışlanma alt ölçeği 7 maddedir. İç tutarlılık katsayısı .94’tür. Aşırı hareketlilik alt ölçeği 4 maddedir. İç tutarlılık katsayısı .88’dir. Ölçeğin tamamı 44 maddeden oluşmaktadır. Her bir alt ölçeğe ait test-tekrar test ölçümlerinin sonuçları doğrultusunda iki ölçüm arasında tüm ölçümlerin zamana karşı değişmezliği ortaya konulmuştur ($r = .99, p < .001$) (Gülay, 2008). Çocuk Davranış Ölçeği’ne ait alt ölçek maddeleri, formda belli bir sıra içinde değil karışık olarak dağıtılmıştır. Çocuk Davranış Ölçeği toplam puan üzerinden değerlendirilmemektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde, alt ölçeklerin toplam puanları ayrı ayrı kullanılmaktadır. Alt ölçeklerden çıkan toplam puanın yüksekliği, o davranışın çocukta gerçekleşme sıklığını ortaya koymaktadır. Ölçeğin bu çalışmadaki iç tutarlılık katsayısı, .82’dir.

Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği

Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, Kochenderfer ve Ladd tarafından 5-6 yaş çocukları için geliştirilen “Akranların Şiddetine Maruz Kalma-Kişisel Değerlendirme Ölçeği”nden temel alınarak 2002 yılında geliştirilen bir ölçme aracıdır. Öğretmenler tarafından doldurulmaktadır. Form, akran saldırganlığının dört tipi (fiziksel, dolaylı, doğrudan ve genel) ile ilgili birer tane olmak üzere dört maddeden oluşmaktadır. Her madde “Hiçbir zaman”, “Bazen”, “Her zaman” ifadeleriyle değerlendirilmektedir. Ölçek 2008’de Gülay tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği’nin iç tutarlılık katsayısı .79 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Kriter geçerliği olarak ise ölçekten elde edilen sonuçlarla, sosyal davranışlara ilişkin öğretmen değerlendirmeleri, akran reddine ilişkin akran görüşleri, yalnızlık ile ilgili kişisel görüşler arasında anlamlı

düzeyde, olumlu yönde ilişki bulunmuştur (Ladd ve Kochenderfer-Ladd, 2002: akt. Gülay, 2008, 132). Ölçekten alınan toplam puan çocukların akranlarının şiddetine ne derecede maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Ölçeğin bu çalışmadaki iç tutarlılık katsayısı, .74'dür.

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği (Anne Formu)

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği (ÇAİÖ), (Child Parent Relationship Scale, CPRS), Pianta tarafından 1992 yılında anne baba çocuk ilişkisini anlamak amacıyla anne çocuk etkileşimi alan yazın incelenerek bağlanma teorisinden ve Bağlanma Q-Set (Waters & Dean, 1985: akt. Akgün ve Yeşilyaprak, 2010) ölçeğinden yararlanılarak geliştirilmiştir. Toplam 30 maddeden oluşan ölçek 5'li Likert tipi bir ölçek olarak geliştirilmiştir ve her bir soru (1) Kesinlikle uygun değil, (5) Kesinlikle çok uygun arasında değer verilerek yanıtlanmaktadır. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler vardır ve olumsuz ifadeler ters çevrilerek puanlanmaktadır. (1) Kesinlikle uygun değil 5 puan, (5) kesinlikle çok uygun 1 puan olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz ilişkiyi, düşük puan ise olumlu ilişkiyi göstermektedir. Toplam puan en yüksek 120 ve en düşük 24 arasındadır. (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010).

Ölçek Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışması 4-6 yaş grubu çocuğu olan 234 anneye uygulanmıştır. Uyarlama çalışmaları sırasında orijinal ölçekten 7 madde çıkarılmış ve ölçeğin Türkçe formu 24 maddeden oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlanan versiyonu 2 faktörlüdür. Faktörlerin isimleri ölçeğin orijinali de dikkate alınarak 1. Faktör Çatışma Boyutu ve 2. Faktör Olumlu İlişki Boyutu olarak tanımlanmıştır. 1. Faktör olan Çatışma boyutundaki maddeler anne ve çocuk arasındaki olumsuz ilişkiyi (madde 2: "Çocuğumla ben sürekli olarak birbirimizle çatışma halinde gibiyiz"), 2. Faktör olan Olumlu İlişki boyutu anne ve çocuk arasındaki yakın ve sıcak ilişkiyi (madde 1: "Çocuğumla sıcak ve şefkatli bir ilişki paylaşıyorum") belirlemeye çalışmaktadır. Birinci faktörde yer alan 14 maddenin yük değeri .38 ile .72 arasında değişmektedir. Aynı değerler ikinci faktörde yer alan 10 madde için .42 - .72 arasındadır. Yirmi dört maddelik ölçeğin güvenilirliği ile ilgili olarak alt boyutlara ilişkin iç tutarlık katsayıları (Cronbach alfa) Çatışma Boyutu alt ölçeği için .85; Olumlu İlişki Boyutu alt ölçeği için .73 ve toplam için .73 olarak bulunmuştur (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010). Ölçeğin bu çalışmadaki iç tutarlılık katsayısı, .78'dir.

Öğrenci-Öğretmen İlişki Ölçeği-ÖÖİÖ (The Student-Teacher Relationship Scale- STRS) Ölçek, 1991-2001 yılları arasında Pianta tarafında geliştirilmiş, seçilen bir öğrencinin öğretmeniyle ilgili ilişkisini

ortaya koymayı amaçlayan bir ölçme aracıdır. 4-8 yaş için öğretmen tarafından doldurulan bir ölçme aracıdır. Ölçek 28 madde ve 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Çatışma alt ölçeği (12 madde), öğrenci ve öğretmen arasındaki olumsuz etkileşimleri, çatışmayı ölçmektedir. Yakınlık alt ölçeği (11 madde), öğrenci-öğretmen arasındaki yakın ve olumlu ilişkiyi içerir. Bağlılık alt ölçeği (5 madde), öğretmen ile çocuk arasındaki bağlılığı ölçmektedir. Yüksek puanlar, etkili öğrenci-öğretmen ilişkisini ifade etmektedir. Ölçek maddeleri, “kesinlikle geçerli değil”, “geçerli değil”, “kararsız”, “geçerli” ve “kesinlikle geçerli” olmak üzere 5 ifade ile değerlendirilmektedir (Pianta, 2001). Ölçek Gülay Ogelman ve Seven tarafından 2014 yılında Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe versiyonu da 28 maddeden oluşmaktadır. Uyarılama çalışmalarında cronbach alpha katsayıları çatışma alt ölçeği için .86, yakınlık alt ölçeği için .80, bağlılık alt ölçeği için .65 bulunmuştur (Gülay Ogelman ve Seven, 2014). Ölçeğin bu çalışmadaki iç tutarlılık katsayısı, .72’dir.

Uygulama

Çocuk ve öğretmen kişisel bilgi formları, okul öncesi eğitimi öğretmenleri tarafından; anne kişisel bilgi formu ise anneler tarafından doldurulmuştur. Ladd ve Profilet Çocuk Davranış, Akranların Şiddetine Maruz Kalma ve Öğretmen Çocuk İlişki Ölçekleri ise okul öncesi öğretmenleri; Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği ise anneler tarafından doldurulmuştur. Veri toplama süreci yaklaşık dört hafta sürmüştür. Öğretmenler, çocuklarla ilgili formları yaklaşık altı aylık genel gözlemleri doğrultusunda doldurmuşlardır. Veri toplama sürecinden önce öğretmenler, araştırma ve ölçekler hakkında bilgilendirilmişlerdir. Bilgilendirme sürecinde öğretmenlere hem kendi dolduracakları ölçekler hem de annelere gönderilecek ölçek ile ilgili bilgi verilmiştir. Uygulama öncesinde araştırmacılar örnekleme alınan anasınıflarındaki çocuk sayılarının farklılık göstermesi nedeniyle her öğretmenden sadece 10 çocuk için, Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ve Öğretmen Çocuk İlişki Ölçeğini doldurmalarını istemişler ve sadece bu çocukların annelerine Çocuk Ana-baba İlişki Ölçeği göndermişlerdir. On çocuğun seçiminde rastlantısallığı sağlayabilmek adına öğretmenlerden toplam sınıf mevcudu kaç olursa olsun, formların, isim listesinde yer alan ilk 5 çocuk ile son 5 çocuk için doldurulması sağlanmıştır. Örnekleme yer alan bazı öğretmenler 10 çocuktan daha fazla çocuk için form doldurarak çocuk sayısının 30’ya ulaşmasını sağlamışlardır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 16.00 istatistik paket programında analiz edilmiştir. Veri analizinde Basit Doğrusal Regresyon Analizi'nden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Anne-çocuk ilişkileri ile akran ilişkileri değişkenleri arasındaki korelasyon

Anne Çocuk İlişkisi	Değer-ler	Akran-	Yardım	Akran-	Akran-	Akran-	Aşırı hareketli maruz kalma	
		lara karşı saldırı-ganlık	amaçlı sosyal davranış	lara karşı sosyal davranış	lara karşı korkulu kaygılı olma	lar tarafından dışlanma		
Çatışma	r	,172**	-,169**	,071	,156**	,066	,200**	,091
	p	,003	,003	,219	,006	,249	,000	,112
Olumlu İlişki	r	,125*	-,126*	-,010	-,117*	,050	-,177**	-,131*
	p	,029	,028	,856	,041	,387	,002	,022

* p < .05 ** p < .01

Tablo 1. incelendiğinde, annelerin 5-6 yaş çocuklarıyla çatışma düzeyleri ile yardım amaçlı sosyal davranış ($r=-.169$, $p<.01$) arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Annelerin çocuklarıyla çatışma düzeyleri ile akranlarına karşı saldırganlık ($r=.172$, $p<.01$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olma ($r=.156$, $p<.01$) ve aşırı hareketlilik ($r=.200$, $p<.01$) alt boyutları arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Annelerin çocuklarıyla çatışma düzeyleri arttıkça, çocukların başkalarına karşı yardım amaçlı sosyal davranışları azalmaktadır. Annelerin çocuklarıyla çatışma düzeyleri arttıkça, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, akranlarına karşı korkulu kaygılı olma düzeylerinin ve aşırı hareketlilik düzeylerinin de arttığı anlaşılmaktadır. Ayrıca annelerin çocuklarıyla çatışma düzeyleri çocukların akranlarına karşı asosyal davranışları ($r=.071$, $p>.01$), akranlar tarafından dışlanma ($r=.066$, $p>.01$) ve akran şiddetine maruz kalma ($r=.091$, $p>.01$), düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Aynı tabloda, annelerin 5-6 yaş çocuklarıyla olumlu ilişki düzeyleri ile yardım amaçlı sosyal davranış ($r=.125$, $p<.05$) arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Annelerin çocuklarıyla olumlu ilişki düzeyleri ile akranlarına karşı saldırganlık ($r=-.125$, $p<.05$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olma ($r=-.117$, $p<.05$) ve aşırı hareketlilik ($r=-.177$, $p<.01$) ve akran şiddetine maruz kalma ($r=-.131$, $p<.05$) alt boyutları arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Annelerin çocuklarıyla olumlu ilişki düzeyleri arttıkça, çocukların başkalarına karşı yardım amaçlı sosyal davranışları da artmaktadır. Annelerin çocuklarıyla olumlu ilişki düzeyleri arttıkça, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, akranlarına karşı korkulu kaygılı olma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin de azaldığı görülmektedir. Ayrıca annelerin çocuklarıyla olumlu ilişki düzeyleri çocukların akranlarına karşı asosyal davranışları ($r=.010$, $p>.01$) ve akranlar tarafından dışlanma ($r=.050$, $p>.01$) düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 2. Öğretmen-çocuk ilişkileri ile akran ilişkileri arasındaki korelasyonlar

Öğretmen-Çocuk İlişkisi	Değerler	Akranlara karşı saldırganlık	Yardım amaçlı sosyal davranış	Akranlara karşı asosyal davranış	Akranlara karşı korkulu kaygılı olma	Akranlar tarafından dışlanma	Aşırı hareketlilik	Akran şiddetine maruz kalma
Çatışma	r p	,551** ,000	-,522** ,000	,466** ,000	,469** ,000	,563** ,000	,521** ,000	,513** ,000
Yakınlık	r p	-,415** ,000	,549** ,000	-,342** ,000	-,335** ,000	-,378** ,000	-,431** ,000	-,417** ,000
Bağlılık	r p	-,022 ,698	,083 ,146	-,183** ,001	-,342** ,000	-,173** ,002	-,182** ,001	-,077 ,178

** $p < .01$

Tablo 2.'de, öğretmen-çocuk arasındaki çatışma düzeyi ile akran ilişkileri değişkenlerinden yardım amaçlı sosyal davranış ($r=-.522$, $p<.01$)

arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu, öğretmen-çocuk arasındaki çatışma düzeyi ile akranlarına karşı saldırganlık ($r=.551, p<.01$), akranlarına karşı asosyal davranış ($r=.466, p<.01$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olma ($r=.469, p<.01$), akranlar tarafından dışlanma ($r=.563, p<.01$), aşırı hareketlilik ($r=.521, p<.01$) ve akran şiddetine maruz kalma davranışları ($r=.513, p<.01$) arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre öğretmen-çocuk arasındaki çatışma düzeyi arttıkça, çocukların başkalarına karşı yardım amaçlı sosyal davranışları anlamlı düzeyde azalabilmekte; çocukların akranlarına karşı saldırganlık, akranlarına karşı asosyal davranış, akranlarına karşı korkulu kaygılı olma, akranlar tarafından dışlanma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri de artabilmektedir.

Aynı tabloda, öğretmen-çocuk arasındaki yakınlık düzeyi ile yardım amaçlı sosyal davranış ($r=.549, p<.01$) arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu, öğretmen-çocuk arasındaki yakınlık düzeyi ile akranlarına karşı saldırganlık ($r=-.415$), akranlarına karşı asosyal davranış ($r=-.342, p<.01$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olma ($r=-.335, p<.01$), akranlar tarafından dışlanma ($r=-.378, p<.01$), aşırı hareketlilik ($r=-.431, p<.01$) ve akran şiddetine maruz kalma davranışları ($r=-.417, p<.01$) arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Dolayısıyla okul öncesi öğretmenlerinin 5-6 yaş çocuklarıyla yakınlık düzeyleri arttıkça, çocukların başkalarına karşı yardım amaçlı sosyal davranışları anlamlı düzeyde artmaktadır. Öğretmen-çocuk arasındaki yakınlık düzeyi arttıkça, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, asosyal davranış, korkulu kaygılı olma, akranlar tarafından dışlanma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azalmaktadır.

Ayrıca tablo 2.'de öğretmen-çocuk arasındaki bağlılık düzeyi ile akranlarına karşı asosyal davranış ($r=-.183, p<.01$), korkulu kaygılı olma ($r=-.342, p<.01$), akranlar tarafından dışlanma ($r=-.173, p<.01$) ve aşırı hareketlilik ($r=-.182, p<.01$) düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğretmen-çocuk arasındaki bağlılık düzeyi arttıkça, çocukların akranlarına karşı asosyal davranış, korkulu kaygılı olma, akranlar tarafından dışlanma ve aşırı hareketlilik düzeyleri azalabilmektedir. Öğretmen-çocuk arasındaki bağlılık düzeyi ile saldırganlık ($r=-.022, p>.01$), yardım amaçlı sosyal davranış ($r=-.083, p>.01$) ve akran şiddetine maruz kalma ($r=-.077, p>.01$) düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Anne-çocuk çatışma düzeyinin, akran ilişkileri değişkenlerini yordayıcı etkisine yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonuçları

Değişkenler	β	t
Anne-çocuk çatışma Akranlara karşı saldırganlık R = .172 R ² = .029 F = 9.160**	.172	3,026**
Anne-çocuk çatışma Başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış R = .169 R ² = .028 F = 8.848**	-.169	-2.975**
Anne-çocuk çatışma Akranlara karşı asosyal davranış R = .071 R ² = .005 F = 1.516	.071	1.231
Anne-çocuk çatışma Akranlarına karşı korkulu kaygılı olma R = .156 R ² = .024 F = 7.546**	.156	2.747**
Anne-çocuk çatışma Akranlar tarafından dışlanma R = .066 R ² = .004 F = 1.334	.066	1.155
Anne-çocuk çatışma Aşırı hareketlilik R = .200 R ² = .040 F = 12.625**	.200	3.553**
Anne-çocuk çatışma Akran şiddetine maruz kalma R = .091 R ² = .008 F = 2.542	.091	1,595

** p < .01

Tablo 3. incelendiğinde, anne-çocuk çatışma düzeyinin, akranlara karşı saldırganlık (R²=.029, F(1,148)=9.160), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış (R²=.028, F(1,148)= 8.848), korkulu kaygılı olma (R²=.024, F(1,148)=7.546) ve aşırı hareketlilik (R²=.040, F(1,148)= 12.625) değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Anne-çocuk çatışma düzeyinin, akranlara karşı asosyal davranış (R²=.005, F(1,148)=1.516), akranlar tarafından dışlanma (R²=.004, F(1,148)=1.334) ve akran şiddetine maruz kalma (R²=.008, F(1,148)= 2.542) değişkenlerini anlamlı biçimde yordamadığı anlaşılmaktadır. Araştırmada yapılan her bir Basit Doğrusal Regresyon Analizinde, anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir. Anne-çocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık değişkeninin % 03'ünü (p<.01), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış değişkeninin %03'ünü (p<.01), akranlarına karşı korkulu

kaygılı olma değişkeninin %02'sini ($p < .01$) ve aşırı hareketlilik değişkeninin %04'ünü ($p < .01$) açıklayabildiği görülmektedir. Anne-çocuk çatışma düzeyi, en çok aşırı hareketlilik değişkenini, en az ise korkulu-kaygılı olma değişkenini yordamaktadır.

Tablo 4. Anne-çocuk olumlu ilişki düzeyinin, akran ilişkileri değişkenlerini yordayıcı etkisine yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonuçları

Değişkenler	β	t
Anne-çocuk olumlu ilişki Akranlara karşı saldırganlık R = .125 R ² = .016 F = 4.832*	.172	2,198*
Anne-çocuk olumlu ilişki Başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış R = .126 R ² = .016 F = 4.890*	-.126	-2.211*
Anne-çocuk olumlu ilişki Akranlara karşı asosyal davranış R = .010 R ² = .000 F = .033	-.010	-.182
Anne-çocuk olumlu ilişki Akranlarına karşı korkulu kaygılı olma R = .117 R ² = .014 F = 4.213*	.117	2.053*
Anne-çocuk olumlu ilişki Akranlar tarafından dışlanma R = .050 R ² = .002 F = .751	.050	.866
Anne-çocuk olumlu ilişki Aşırı hareketlilik R = .177 R ² = .031 F = 9.795**	.177	3.130**
Anne-çocuk olumlu ilişki Akran şiddetine maruz kalma R = .131 R ² = .017 F = 5.281*	.131	2.298*

* $p < .05$ ** $p < .01$

Tablo 4. incelendiğinde, anne-çocuk olumlu ilişki düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık ($R^2=.016$, $F(1,302)= 4.832$), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış ($R^2=.016$, $F(1,302)= 4.890$), korkulu kaygılı olma ($R^2=.014$, $F(1,302)= 4.213$) aşırı hareketlilik ($R^2=.031$, $F(1,302)= 9.795$) ve akran şiddetine maruz kalma ($R^2=.017$,

$F(1,302)=5.281$) değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Anne-çocuk olumlu ilişki düzeyinin, çocukların akranlara karşı asosyal davranış ($R^2=.000$, $F(1,302)=.033$), akranlar tarafından dışlanma ($R^2=.002$, $F(1,302)=.751$) değişkenlerini anlamlı biçimde yordamadığı anlaşılmaktadır. Anne-çocuk olumlu ilişki düzeyi, çocukların akranlarına karşı saldırganlık değişkeninin %02'sini ($p<.01$), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış değişkeninin %02'sini ($p<.01$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olma değişkeninin %01'ini ($p<.01$) aşırı hareketlilik değişkeninin %03'ünü ($p<.01$) ve akran şiddetine maruz kalma değişkeninin %02'sini ($p<.01$) açıklayabildiği görülmektedir. Anne-çocuk olumlu ilişki düzeyi, en çok aşırı hareketlilik değişkenini, en az ise korkulu-kaygılı olma değişkenini yordamaktadır.

Tablo 5. Öğretmen-çocuk çatışma düzeyinin, akran ilişkileri değişkenlerini yordayıcı etkisine yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonuçları

Değişkenler	β	t
Öğretmen-çocuk çatışma Akranlara karşı saldırganlık $R = .551$ $R^2 = .303$ $F = 132.222^{**}$	.551	11,499**
Öğretmen-çocuk çatışma Baskalarına yardım amaçlı sosyal davranış $R = .522$ $R^2 = .272$ $F = 113.820^{**}$	-.522	-10.669**
Öğretmen-çocuk çatışma Akranlara karşı asosyal davranış $R = .466$ $R^2 = .217$ $F = 84.464^{**}$	.466	9.190**
Öğretmen-çocuk çatışma Akranlarına karşı korkulu kaygılı olma $R = .469$ $R^2 = .220$ $F = 85.849^{**}$	.469	9.265**
Öğretmen-çocuk çatışma Akranlar tarafından dışlanma $R = .563$ $R^2 = .317$ $F = 141.362^{**}$	.563	11.890**
Öğretmen-çocuk çatışma Aşırı hareketlilik $R = .521$ $R^2 = .271$ $F = 113.137^{**}$	.521	10.637**
Öğretmen-çocuk çatışma Akran şiddetine maruz kalma $R = .513$ $R^2 = .263$ $F = 108.506^{**}$	.513	10,417**

** $p < .01$

Tablo 5'e göre, öğretmen-çocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık ($R^2=.303$, $F(1,302)=132.222$), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış ($R^2=.272$, $F(1,302)=113.820$), akranlara karşı asosyal davranış ($R^2=.217$, $F(1,302)=84.464$), korkulu kaygılı olma ($R^2=.220$, $F(1,302)=85.849$) akranlar tarafından dışlanma ($R^2=.317$, $F(1,302)=141.362$) aşırı hareketlilik ($R^2=.271$, $F(1,302)=113.137$) ve akran şiddetine maruz kalma ($R^2=.263$, $F(1,302)=108.506$) değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Öğretmen-çocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlığın %30'unu ($p<.01$), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranışın %27'sini ($p<.01$), akranlara karşı asosyal davranışın %22'sini ($p<.01$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olmanın %22'sini ($p<.01$), akranlar tarafından dışlanmanın %32'sini ($p<.01$), aşırı hareketlilik %52'sini ($p<.05$) ve akran şiddetine maruz kalma değişkenininin %26'sını ($p<.01$) açıklayabildiği görülmektedir. Öğretmen-çocuk çatışma düzeyi, akran ilişkileri değişkenlerinden en çok aşırı hareketliliği, en az ise asosyal davranış değişkenini açıklamaktadır.

Tablo 6. Öğretmen-çocuk yakınlık düzeyinin, akran ilişkileri değişkenlerini yordayıcı etkisine yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonuçları

Değişkenler	β	t
Öğretmen-çocuk yakınlık Akranlara karşı saldırganlık R = .415 R ² = .172 F = 63.211**	-.415	-7.951**
Öğretmen-çocuk yakınlık Başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış R = .549 R ² = .302 F = 131.323**	.549	11.460**
Öğretmen-çocuk yakınlık Akranlara karşı asosyal davranış R = .342 R ² = .117 F = 40.343**	-.342	-6.352**
Öğretmen-çocuk yakınlık Akranlarına karşı korkulu kaygılı olma R = .335 R ² = .112 F = 38.499**	-.335	-6.205**
Öğretmen-çocuk yakınlık Akranlar tarafından dışlanma R = .378 R ² = .143 F = 50.692**	-.378	-7.120**
Öğretmen-çocuk yakınlık Aşırı hareketlilik R = .431 R ² = .186 F = 69.305**	-.431	-8.325**
Öğretmen-çocuk yakınlık Akran şiddetine maruz kalma R = .417 R ² = .174 F = 64.042**	-.417	-8,033**

** p < .01

Tablo 6'da, öğretmen-çocuk yakınlık düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık (R²=.172, F(1,302)= 63.211), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış (R²=.302, F(1,302)= 131.323), akranlara karşı asosyal davranış (R²=.117, F(1,302)= 40.343), korkulu kaygılı olma (R²=.112, F(1,302)= 38.499) akranlar tarafından dışlanma (R²=.143, F(1,302)= 50.692) aşırı hareketlilik (R²=.186, F(1,302)= 69.305) ve akran şiddetine maruz kalma (R²=.174, F(1,302)= 64.042) değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Öğretmen-çocuk yakınlık düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık değişkeninin %17' sini

($p < .01$), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış değişkeninin %30' unu ($p < .01$), akranlara karşı asosyal davranış değişkeninin %12'sini ($p < .01$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olma değişkeninin %11'ini ($p < .01$), akranlar tarafından dışlanma değişkeninin %14'ünü ($p < .01$), aşırı hareketlilik değişkeninin %19'unu ($p < .01$) ve akran şiddetine maruz kalma değişkeninin %17'sini ($p < .01$) açıklayabildiği görülmektedir. Öğretmen-çocuk yakınlık düzeyi, akran ilişkileri değişkenlerinden en çok başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış değişkeninin, en az ise akranlarına karşı korkulu kaygılı olma değişkenini açıklamaktadır.

Tablo 7. Öğretmen-çocuk bağlılık düzeyinin, akran ilişkileri değişkenlerini yordayıcı etkisine yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonuçları

Değişkenler	β	t
Öğretmen-çocuk bağlılık Akranlara karşı saldırganlık R = .022 R ² = .000 F = .151	-.022	.388
Öğretmen-çocuk bağlılık Baskalarına yardım amaçlı sosyal davranış R = .083 R ² = .007 F = 2.127	-.083	-1.458
Öğretmen-çocuk bağlılık Akranlara karşı asosyal davranış R = .183 R ² = .034 F = 10.545**	.183	3.247**
Öğretmen-çocuk bağlılık Akranlarına karşı korkulu kaygılı olma R = .342 R ² = .117 F = 40.346**	.342	6.352**
Öğretmen-çocuk bağlılık Akranlar tarafından dışlanma R = .173 R ² = .030 F = 9.427**	.173	3.070**
Öğretmen-çocuk bağlılık Aşırı hareketlilik R = .182 R ² = .033 F = 10.379**	.182	3.222**
Öğretmen-çocuk bağlılık Akran şiddetine maruz kalma R = .077 R ² = .006 F = 1.820	.077	1,349

** $p < .01$

Tablo 7. incelendiğinde, öğretmen-çocuk bağlılık düzeyinin, çocukların akranlara karşı asosyal davranış ($R^2=.034$, $F(1,302)=10.545$), korkulu kaygılı olma ($R^2=.117$, $F(1,302)=40.346$), akranlar tarafından dışlanma ($R^2= .030$, $F(1,302)= 9.427$) ve aşırı hareketlilik ($R^2=.033$, $F(1,302)=10.379$) değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Öğretmen-çocuk bağlılık düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık ($R^2=.000$, $F(1,302)=.151$), başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış ($R^2=.007$, $F(1,302)= 2.127$) ve akran şiddetine maruz kalma ($R^2=.006$, $F(1,302)=1.820$) değişkenlerini anlamlı şekilde yordamadığı görülmektedir. Öğretmen-çocuk bağlılık düzeyinin, çocukların akranlara karşı asosyal davranış değişkeninin % 03'ünü ($p<.01$), akranlarına karşı korkulu kaygılı olma değişkeninin %12'sini ($p<.05$), akranlar tarafından dışlanma değişkeninin %03'ünü ($p<.01$) ve aşırı hareketlilik değişkeninin %03'ünü ($p<.01$) açıklayabildiği belirlenmiştir. Öğretmen-çocuk bağlılık düzeyi, akran ilişkileri değişkenlerinden en çok akranlarına karşı korkulu kaygılı olma değişkenini açıklamaktadır.

TARTIŞMA

Çalışma sonuçlarına göre; anne-çocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, korkulu kaygılı olma ve aşırı hareketlilik değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı; akranlara karşı asosyal davranış, akranlar tarafından dışlanma ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini anlamlı şekilde yordamadığı anlaşılmaktadır. Anne-çocuk olumlu ilişki düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, korkulu kaygılı olma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı; akranlara karşı asosyal davranış, akranlar tarafından dışlanma değişkenlerini anlamlı biçimde yordamadığı anlaşılmaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarının anneleriyle olan bağlama stilleri ile akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, çocukların bağlanma stillerinin akran ilişkilerinin her bir alt boyutu ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Çocukların bağlanma stilleri ile çocukların saldırganlık, asosyal davranış, dışlanma, kaygı-korku, aşırı hareket ve akran şiddetine maruz kalma arasında olumsuz ve anlamlı ilişki bulunurken; yardım amaçlı sosyal davranış arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna

ulaşmıştır (Gülay Ogelman ve Seven, 2012). Thompson (2008), anneye bağlanma türü ile çocuğun dışa yönelik davranış problemleri (saldırganlık, tepkisellik, baskıcılık vb.) arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Anne-çocuk arasındaki bağlanma türü, anne-çocuk ilişkisi açısından da belirleyici olabileceğinden, belirtilen çalışmalar bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Anne ile olumsuz ilişki içinde olan çocuk, kendini dışlanmış, reddedilmiş hissedebilir. Bu olumsuz hisler, genel ruh halini de istenmeyecek şekilde etkileyerek çocuğun akran ilişkilerinde olumsuz davranışlar sergilemesini dolaylı olarak etkileyebilir. Özellikle bizim toplumumuzda anne çalışsa da çocuğuyla babaya göre daha çok zaman geçirmekte, onun bakımında daha çok sorumluluk alabilmektedir. Anne-çocuk arasındaki özel bağın yanı sıra bu durum da çocuğun annesi ile ilişkisinin etkisini arttırabilir. Şöyle ki, çocuk annesi ile olumlu, sıcak, çatışmanın az olduğu, yakın bir ilişki kurmuş ise öz yeterliği, öz güveni desteklenebilir. Böylece akranlarına karşı da daha anlayışlı, olumlu ve annesinden gördüğü iletişim tarzını yansıtıcı bir yaklaşım sergileyebilir. Anne ile çocuk sağlıklı bir ilişki kuramadığında da çocuk duygusal açıdan örselenebilir, mutsuz ve huzursuz olabilir. Bu olumsuz ruh halinin etkisi, çocuğun duygusal durumunun ifadesi olarak akranlarına olumsuz davranışlar sergilemesi şeklinde görülebilir.

Öğretmen-çocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, akranlara karşı asosyal davranış, korkulu kaygılı olma, akranlar tarafından dışlanma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Öğretmen-çocuk yakınlık düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış, akranlara karşı asosyal davranış, korkulu kaygılı olma, akranlar tarafından dışlanma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Öğretmen-çocuk bağlanma düzeyinin, çocukların akranlara karşı asosyal davranış, korkulu kaygılı olma, akranlar tarafından dışlanma ve aşırı hareketlilik değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı; akranlarına karşı saldırganlık, başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış ve akran şiddetine maruz kalma değişkenlerini anlamlı şekilde yordamadığı görülmektedir. Öğretmen çocuk ilişki kalitesinin ve sınıfla ilgili bazı değişkenlerin, okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini

yordayıcı etkisinin incelendiği bir çalışmada (Hoves vd., 2011), öğretmen çocuk ilişki kalitesi ve sınıfla ilgili değişkenlerin (sınıf yönetimi, akran iklimi, oyun materyalleri ve akran grup büyüklüğü), çocukların akranlarıyla dramatik oyun oynama, kaygı-çekingenlik, saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri üzerinde anlamlı yordama gücüne sahip olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla okul öncesi öğretmenleri çocuklarla ilişkilerini düşük çatışma ve yüksek yakınlık çerçevesinde algıladıklarında, çocukların kaygı-çekingenlik, saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azalmaktadır. Verschueren, Doumen ve Buyse (2012) çalışmalarında, öğretmen-çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun akademik başarısı, okula uyumunun yanı sıra akran ilişkileri ve sosyal yeterlikle yakından ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı araştırmacılar da (Howes, 2000; Pianta ve Nimetz, 1991) öğretmen-çocuk ilişkisinin çocuğun dışa ve içe yönelik davranış problemleriyle ilişkili olabildiğini ifade etmişlerdir. Okul öncesi eğitimi öğretmenleri, çocuklar için anne-babanın ardından gelen ilk öğretmen ve rol modelidir. Aile dışındaki ilk sürekli sosyal ortam olarak da gelişimde ayrı bir yeri olan akran grupları da çocuklar için büyük bir öneme sahiptir. Okul öncesi eğitim kurumu öğretmen ve akranlar açısından çocuğun hayatında farklı bir yere sahiptir. Çocuklar bu ilişki ağı içerisinde öğretmenleriyle olan olumlu ilişkiler geliştirdiklerinde, duygusal anlamda tatmin olabilir, öğretmenin davranışlarını daha yoğun bir dikkatle model alabilir, öğretmeni tarafından sevmeyi daha çok önemseyebilir. Olumlu, sıcak, yakın öğretmen-çocuk ilişkisinin bu yansımaları sonucunda, çocuklar model aldığı öğretmenin davranışlarını akran ilişkilerine yansıtabilir. Öğretmenini önemseydiği için akran grubunda uyumlu olmaya özen gösterebilir. Tersini düşünülürse, öğretmeniyle çatışmalı bir ilişki içinde olan çocuk onun dikkatini çekmek ve/veya ona tepki göstermek için akranlarıyla ilişkilerinde olumsuz davranışlar sergileyebilir.

Okul öncesi dönem çocuklarının anne ve öğretmenleriyle ilişkilerinin akran ilişkilerini yordayıcı etkisinin incelendiği bu çalışmada, anne ve öğretmen ile olan ilişkilerin küçük çocukların akran ilişkilerini yordayabildiği görülmektedir. Öğretmen-çocuk ilişkisi, anne-çocuk ilişkisine göre çocukların daha çok akran ilişkisi değişkenini yordamaktadır. Bu durum, okul ortamında öğretmenlerin akran ilişkileri üzerindeki etkisinin annelere göre daha çok ve doğrudan olabildiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte asosyal davranış ve dışlanma

düzeylerinin anne-çocuk ilişkisinin hiçbir boyutu tarafından yordanmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç, çocukların akranları tarafından dışlanmalarında daha farklı değişkenlerin (sosyal konum, oyun davranışı, dil becerileri, sosyal yeterlik v.b.) rolü olabileceğini düşündürmektedir. Akran şiddetine maruz kalma değişkeni, anne-çocuk arasındaki çatışma ve öğretmen-çocuk arasındaki bağlılık düzeyi tarafından yordanmazken; anne-çocuk arasındaki olumlu ilişki, öğretmen-çocuk çatışma ve öğretmen-çocuk yakınlık düzeyi tarafından yordanmaktadır. Bu sonuç, anne-çocuk, öğretmen-çocuk ilişkisindeki farklı unsurların akran ilişkileri üzerinde farklı etkileri olabildiği göstermektedir. Öğretmen-çocuk çatışma ve yakınlık düzeyleri akran ilişkileri değişkenlerinin tamamını yordamaktadır. Böylece küçük çocukların öğretmenleriyle çatışma yaşamamaları, yakın ilişkiler geliştirmeleri akranlarıyla da olumlu, sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri açısından önem taşıyabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada bazı sınırlılıklar da bulunmaktadır. Araştırma Denizli il merkezinde okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklar, anne ve öğretmenleri ile sınırlıdır. Verilerin anne ve öğretmen görüşlerine dayalı olarak toplanması, çalışmanın ilişkisel tarama yönteminde olması, örneklem grubundaki öğretmenlerin tamamının kadın olması, babaların çalışmada yer almaması diğer sınırlılıklardandır. Bu sınırlılıklar doğrultusunda sonraki çalışmalarda, farklı illerde, bölgelerde, daha geniş örneklem grupları yer alabilir. Akran, baba görüşü, gözlem gibi farklı bilgi kaynaklarına başvurulabilir. Daha kalabalık örneklem grupları oluşturulabilir. Anne-çocuk ve öğretmen-çocuk ilişkilerinin çocuk gelişimine etkisinin izlendiği boylamsal çalışmalar gerçekleştirilebilir. Babaların çocukların gelişimi, akran ilişkileri üzerindeki etkisine yönelik araştırmalar yapılabilir. Öğretmen adaylarına, öğretmenlere öğretmen-çocuk, anne-baba-çocuk ilişkisi ile ilgili uygulamaya dönük çalışmalar (eğitim programı oluşturma, gözlem yapma, atölye çalışmaları v.b.) yaptırılabilir. Öğretmen adaylarına, öğretmenlere okul öncesi dönemdeki çocukların yakın çevresiyle ilişkileri konusunda seminerler verilebilir. Anne-babalara, çocuk yetiştirme, disiplin, davranış kazandırma, iletişim kurma, çocuk bakımı, gelişimi konularında özel programlar geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Haberleşme araçları kullanılarak, anne-babaların,

eğitimcilerin dikkati çocukla nitelikli, kaliteli ilişki kurmanın önemine ve yapılacaklara çekilmelidir. Okul öncesi eğitim kurumlarında bu konuları içeren seminer, konferans, eğitim programı uygulama, bülten, panolar, okuldaki etkinliklere katılma, evde etkinlik yapma gibi farklı aile katılımı çalışmaları planlanmalıdır. Okul öncesi dönemde anne-baba-çocuk, öğretmen-çocuk, akran ve hatta kardeş ilişkilerini ele alan çalışmalar arttırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Erkek okul öncesi eğitimi öğretmenlerini kapsayan çalışmalar arttırılmalıdır. Çocuk ile ilişkisinde sorun yaşayan öğretmenlere, anne-babalara yönelik destek hizmetleri verilmelidir.

KAYNAKÇA

AKGÜN, E., YEŞİLYAPRAK, B. (2010). "Çocuk Ana Baba İlişki Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24, 44 – 53.

ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., BAYRAKTAROĞLU, S., YILDIRIM, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Spss Uygulamalı*. (4. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.

BREKELMANS, M., WUBBELS, T., BROK, P. D. (2002). "Teacher Experience and the Teacher-Student Relationship in the Classroom Environment". In S. C. GOH & M. S. KHINE (Eds.), *Studies in Educational Learning Environments: An International Perspective* (73-99). Singapore: World Scientific.

DAWSON, G., ASHMAN, D. B. (2000). "On the Origins of a Vulnerability to Depression: The Influence of the Early Social Environment on the Development of Psychobiological Systems Related to Risk of Affective Disorder". In C.A. Nelson (Ed.), *The effects of early adversity on neurobehavioral development. Minnesota Symposia on Child Psychology*, 31, 245-279). Mahwah, NJ: Erlbaum.

DOUMEN, S., VERSCHUEREN, K., BUYSE, E., GERMEIJS, V., LUYCKX, K. SOENENS, B. (2008). Reciprocal Relations Between Teacher-Child Conflict and Aggressive Behavior in Kindergarten: A Three-Wave Longitudinal Study, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(3), 588-599, doi: 10.1080/15374410802148079.

DURMUŞOĞLU SALTALI, N., ERBAY, F. (2013). "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Konuşma, Dinleme ve Empati Becerilerinin Çocuk Sevme Davranışı Açısından İncelenmesi". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 14, (1), 159-174.

ERMİŞ, B. B. (2008). "Bir Sosyal Destek Kaynağı Olarak Aile" *"Beşinci Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri Bildirileri"*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları. Ankara.

GIFFORD-SMITH, M. E., BROWNELL, C. A. (2003). "Childhood Peer Relationships: Social Acceptance, Friendships, and Peer Networks". *Journal of School Psychology* 41, 235 – 284.

GÜLAY, H. (2008). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

GÜLAY, H. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

GÜLAY OGELMAN, H & SEVEN, S. (2012). "Investigating Preschool Children's Attachment Styles and Peer Relationships". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 47, 765 – 770.

GÜLAY OGELMAN, H., SEVEN, S. (2014). "The Reliability-Validity Studies for the Student-Teacher Relationship Scale" (STRS) III. *European Conference on Social and Behavioral Sciences (IASSR)*, Sapienza University-Roma-Italy (06-08 February 2014).

HAMRE, B., PIANTA, R. (2001). "Early Teacher-Child Relationships and the Trajectory of Children's School out Comes Through Eighth Grade". *Child Development*, 72, 625-638.

HARTUP, W. W. (2009). "Critical Issues and Theoretical Viewpoints" *In Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups* (Eds. Kenneth H. Rubin, William M. Bukowski, & Brett Laursen). (3-19) New York: The Guilford Press.

HOWES, C. (2000). "Social-Emotional Classroom Climate in Child Care, Child-Teacher Relationships and Children's Second Grade Peer Relations". *Social Development*, 9, 191-204. doi:10.1111/1467-9507.00119.

HOWES, C., GUERRA, A. W., FULIGNIC, A., ZUCKER, E., LEED, L., OBREGON, N. B., SPIVAK, A. (2011). "Classroom Dimensions Predict Early Peer Interaction When Child Renare Diverse in Ethnicity, Race, and Home Language". *Early Childhood Research Quarterly* 26(4), 399– 408.

IRUKA, I. U., BURCHINAL, M., CAI, K. (2010). "Long-Term Effect of Early Relationships for African American Children's Academic and Social Development: An Examination From Kindergarten to Fifth Grade". *Journal of Black Psychology*, 36, 144-171.

KARASAR, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

KOLES, B., O'CONNOR, E., MCCARTNEY, K. (2009). "Teacher-Child Relationships in Prekindergarten: The Influence of Child and Teacher Characteristics". *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 30 (1), 3-21. doi: 10.1080/10901020802667672.

LERNER, R. M., ROTHBAUM, F., BOULOS, S., CASTELLINO, D. R. (2002). "Developmental Systems Perspective On Parenting". In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting* (2nd ed.) (315-344). Mahwah, NJ: Erlbaum.

LY, J., ZHOU, Q., CHU, K., CHEN, S. H. (2012). "Teacher-Child Relationship Quality and Academic Achievement of Chinese American Children in Immigrant Families". *Journal of School Psychology* 50, 535–553.

MOORE, S. G. (1981). "The Unique Contribution of Peers to Socialization in Early Childhood. Theory into Practice", *Early Education: Child and Context, Spring*, 20(2), 105-108.

O'CONNOR, E. E., COLLINS B. A., SUPPLEE L. (2012). "Behavior Problems in Late Childhood: the Roles of Early Maternal Attachment and Teacher-Child Relationship Trajectories". *Attachment & Human Development*, 14(3), 265-288. doi:10.1080/14616734.2012.672280.

O'CONNOR, E., MC CARTNEY, K. (2007). "Examining Teacher-Child Relationships and Achievement as Part of an Ecological Model of Development". *American Educational Research Journal*, 44, 340-369.

OKTAY, A. (2007). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. 8. Baskı. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

PIANTA, R. C. (1997). "Adult-Child Relationship Processes and Early Schooling". *Early Education and Development*, 8(1), 11–26.

PIANTA R. C. (2001). *The Student-Teacher Relationship Scale*. Charlottesville: University of Virginia.

PIANTA, R. C., NIMETZ, S. L. (1991). "Relationships Between Children and Teachers: Associations with Classroom and Home Behavior". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 12, 379-393. doi: 10.1016/0193-3973(91)90007-Q

PIANTA, R. C., NIMETZ, S. L., BENNETT, E. (1997). "Mother-Child Relationships, Teacher-Child Relationships, and School Outcomes in Preschool and Kindergarten". *Early Childhood Research Quarterly*, 12(3), 263-280. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006\(97\)90003-X](http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006(97)90003-X)

SCHNEIDER, B. (2000). *Friends and Enemies: Peer Relations in Childhood*. London: Arnold.

SCHUENGEL, C. (2012). "Teacher-child Relationships as a Developmental Issue". *Attachment & Human Development*, 14(3), 329-336. doi:10.1080/14616734.2012.675639.

SKINNER, E. A., ZIMMER-GEMBECK, M. J., CONNELL, J. P. (1998). "Individual Differences and the Development of Perceived Control". *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 63(2/3, Serial No. 254), 6(2-3), 1-220.

SOLHEIM, E., BERG-NIELSEN, T. S., WICHSTRØM, L. (2012). "The Three Dimensions of the Student-Teacher Relationship Scale: CFA Validation in a Preschool Sample". *Journal of Psycho-educational Assessment* 30(3), 250-263. doi: 10.1177/0734282911423356.

THOMPSON, R. A. (2008). "Early Attachment and Later Development: Familiar Questions, New Answers". In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2nd ed., 348-365). New York, NY: Guilford Press.

VERSCHUEREN, K., DOUMEN, S., BUYSE, E. (2012). "Relationships with Mother, Teacher, and Peers: Unique and Joint Effects on Young Children's Self-Concept". *Attachment & Human Development*, 14(3), 233-248. doi:10.1080/14616734.2012.672263.

WEST, K. K., MATHEWS, B. L., KERNS, K. A. (2013). "Mother-child attachment and cognitive performance in middle childhood: An Examination of Mediating Mechanisms". *Early Childhood Research Quarterly* 28 (2013) 259-270.

WHO (1997). Programme on Mental Health: Improving Mother/child Interaction To Promote Better Psychosocial Development in Children (http://www.who.int/mental_health/media/en/29.pdf 'den 28.02.2014 tarihinde alınmıştır).

ZHANG, X. (2011). "Parent-Child and Teacher-Child Relationships in Chinese Preschoolers: the Moderating Role of Preschool Experiences and The Mediating Role of Social Competence". *Early Childhood Research Quarterly* 26, 192-204.

ZHANG, X., NURMI, J. E. (2012). "Teacher-Child Relationship and Social Competence: A Two-Year Longitudinal Study of Chinese Preschoolers". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 33(3), 125-135.